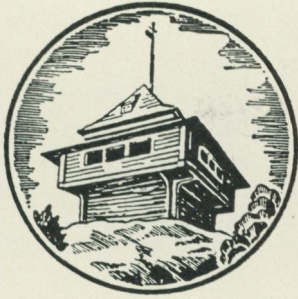

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1956**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1956

Redaktion:

GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

Omslagsbilden: Herrar vid bålen.

Detalj ur oljemålning, föreställande ett dryckeslag omkring 1740.

Okänd konstnär. Nordiska museet.

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1956

Djuptrycksplanser från Nordisk Rotogravyr

BONADSMÅLARE OCH MÖBEL- MÅLARE I KNÄREDSTRAKTEN

av Nils Strömbom

En beaktansvärd företeelse inom det folkliga måleriet, både då det gäller bonader och dekorerade möbler, är förekomsten av vissa lokalt begränsade områden med en påfallande livlig konstnärlig verksamhet. Ofta sammanfalla sådana områden med utbredningen av vissa särpräglade folkliga "skolor" eller stilriktningar.

En dylik konstnärlig livaktighet framträder under 1700- och 1800-talen i Knäred och dess grannsocknar i södra Halland. Åtskilliga bonadsmålare och möbelmålare voro under nämnda tid verksamma i dessa då tämligen isolerade bygder. Ifrågavarande konstnärer äro emellertid ej blott värda att uppmärksammas i och för sig, de belysa även på ett intressant sätt den personligt förmedlade traditionens betydelse vid uppkomsten och spridningen av folkliga stilbildningar. Härvidlag ger såväl det bevarade föremålsbeståndet som kända uppgifter om de olika konstnärsindividualiteterna vid handen, att bonadsmåleriet i knäredstrakten från början utgjort en genom en ambulerande småländsk målare förmedlad utgrening från samma rustika konstart i Västbo härad. Möbelmåleriet i Knäred går däremot helt säkert väsentligen tillbaka på gamla sydhalländska stiltraditioner, även om under 1800-talet ornamentala detaljer vandra över från bonaderna speciellt till de dekorerade kistorna. Detta visar, att möbelmåleriet i vart fall icke varit helt fristående i förhållande till bonadsmåleriet.

Det äldre traditionssambandet med avseende på bonadsmåleriet i knäredstrakten representeras av en av de märkligaste gestalterna inom denna folkliga konstart, nämligen soldaten Nils Lindberg (1719—1788), S. Unnaryds sn i Småland. Genom sina rörliga

Bild 1. Denna bonad från 1762 av Nils Lindberg, S. Unnaryds sn, visar den för honom typiska utformning av motivet Bröllopet i Kana, vilken utgjort förebilden till målningen bild 2, utförd av den tidigaste i knäredstrakten hemmahörande bonadskonstnären. — I privat ägo.

levnadsvanor samt sin betydande produktivitet som bonadskonstnär gav Lindberg en vidsträckt spridning åt sina bonader, ej minst i södra Halland och norra Skåne.

Född i Vittsjö i Skåne tog han redan vid 18 års ålder under namnet Lind värvning vid Bousquets regemente. Upprepade rymningar och andra intermezzon tyda emellertid på att han dåligt fann sig tillrätta inom det militära yrket. Sedan han lämnat nämnda förband drog han sig åt trakten väster om sjön Bolmen — han var som soldat vid Jönköpings regemente under namnet Lindberg många år bosatt på torpet St. Åkebo i S. Unnaryd — och lärde sig där under förra delen av 1740-talet att göra bonader. Hans läromästare har härvid säkerligen varit gästgivaren och målaren Anders Sillman (d. 1747), Ölmostad, Reftele sn. Anders Sillman ger härigenom också en ledtråd till det äldre ursprunget för den stiltradition, som genom hans lärjunge Nils Lindberg fann vägen till Knäred. Sillman, som före sitt giftermål med gästgivare-änkan i Reftele var målargesäll i Bogesund/Ulricehamn, hade synbarligen i Västergötland gjort sig förtrogen med de kompositionstyper och den figurstil, som sedermera på ett slående sätt återkomma i det västsmåländska bondemåleriet. Förf. har i en tidigare framlagd men ännu ej publicerad undersökning påpekat, hur man på samma vägg i Molla kyrka, 25 km norr om Borås, finner äldre typiska versioner av de två vanligaste motiven på de småländska bonaderna. Den ena bilden utgöres av ett fragment med en ryttare

Bild 2. Bonad från 1779 av den tidigaste "knäredsmålaren", här kallad Knäred I. Denne följer, som bonaden bild 1 visar, i detalj sin småländske läromästares framställningssätt. De många figurerna i samma ställningar och med samma funktioner, golven, bakgrunden, jaktscenen till vänster och de sex kruckorna till höger utgöra starkt iögonenfallande likheter. — N. M. 48.078.

från De tre vise männen, målad av Gulich Gulichsson, troligen under 1620-talet, bild 5 c. Den andra bilden, De visa och de fåvitska jungfrurna, har senare under 1600-talet utförts på en överkalkad del av det äldre målningsskiktet. — Mäster Gulich var emellertid ingen annan än den centrala gestalt inom 1600-talets västgötska kalkmåleri, som under Jacob De la Gardies tid utförde de högst omfattande dekorationerna i stora trapphuset och tredje våningen på Läckö slott. Vid vissa av dessa arbeten hade han såsom medhjälpare sonen Johan Gulichsson. Av mäster Gulich och hans skola finnas även åtskilliga andra stora målningssviter bevarade såsom i Kestads, Kållands-Råda och Skälvums kyrkor osv. I Gulich Gulichssons målningar i Kestad ingår även namnet på donator, troligen nämndemannen "/Lar?/s Simmonson" i Kestad. År 1618 hade han dessutom utfört ett flertal rumsdekorationer på Götala och Ärnäs.

På ett märkligt sätt synes man sålunda kunna följa en konstnärlig tradition, som från kinnekulleområdet söker sig ned genom Västergötland för att slutligen få sin yttersta utlöpare i det här skildrade rustika måleriet i Knäred. Förloppet får desto större intresse, som i allt väsentligt analoga traditionsprocesser kunna

påvisas även i Jämtland, Hälsingland, Närke samt på andra håll i landet.

Lindberg, som uppenbarligen ägde betydande konstnärliga förutsättningar, blev sedan själv en mycket verksam bonadsmålare, vilket framgår av att närmare sextio bevarade bonader av hans hand äro kända. Han har signerat ett antal av sina bonader med initialerna NLB. Förf:s första försök år 1936 att med ledning av dessa utpeka målaren ledde emellertid till den oriktiga attribueringen av ifrågavarande bonader till en soldat Nils Lundberg i Hinneryds sn. Förf. är angelägen om att påpeka och tillrättalägga detta misstag.

Lindberg företog från hemsocknen S. Unnaryd vidsträckta vandringar söderut, vilka belysas dels genom spridningen av hans bonader, dels genom anteckningar i kyrkböcker i S. Unnaryd. Vid åtminstone ett tillfälle vistades han en tid i Köpenhamn. I husförhörlängden har för de sista åren av 1760-talet antecknats "är i Köpenhamn", och detta synes bekräftat av en annan notis, att han "war Michels mässan förut (1769) gången i små ärender til Skone".

Nationalmuseet i Köpenhamn äger två daterade — årtal 1757 och 1773 — samt en odaterad bonad av Lindberg. De två förstnämnda äro möjligen förvärvade från Skåne, men den senare synes vara utförd i Danmark, då en bild på densamma av konung David torde vara inspirerad av danska tryck från förra delen av 1700-talet. Lindbergs vandringar ha säkerligen åtskilliga gånger fört honom genom södra Halland. Medan enligt påvisbara proveniensuppgifter åtta bonader av Lindberg härröra från S. Unnaryds sn finnas från Breareds sn två, trakten av Breared två, Veinge sn två, Knäreds sn två, trakten av Båstad tre samt Örkel-lunga sn tre.

Det betydelsefullaste resultatet av Lindbergs färder inom berörda område var emellertid att han i knäredstrakten, av allt att döma inom Knäreds sn, fick en efterföljare, som på ett märkligt sätt förde hans bonadskonst vidare. Denne målare har hittills icke kunnat namneligen identifieras men daterade bonader visa att hans produktiva period i vart fall sträckte sig över åren 1779—1799. Helt säkert kan man också räkna med att han målat

Bild 3. Ett annat av Nils Lindbergs motiv, som också upprepats av Knäred 1, är De visa och de fårevitska jungfrurna, sådant det gestaltats på ovanstående bonad av den småländske målaren. Man lägger märke till hur rytmen och symmetrien böra till de folkliga konstnärernas mest framträdande uttrycksmedel. — N. M. 173.113.

Bild 4. Denna bonad av Knäred 1 från 1782 är visserligen spegelvänd i förhållande till bonaden bild 3 men utgör det oäkta åter ett slående exempel på hur troget denne knäredsmålare i sina kompositioner följer den kringvandrande bonadskonstnären från S. Unnaryd. — N. M. 48.067.

Bild 5 a—b. Den högra av ovanstående ryttare, en av de tre vise männen till häst, förekommer på en bonad målad av Per Schönhult 1795. Hela ekipaget är emellertid av rent småländsk härkomst, vilket illustreras av bilden t. v. av motsvarande ryttare på en bonad från Broddhult, Vrå sn, målad av Nils Lindberg. — 5 a N. M. 47.943. 5 b i privat ägo.

betydligt tidigare under 1770-talet. Hans beroende av Lindberg både beträffande komposition och figurstil belyses särskilt av vissa motiv, som tämligen oförändrade lånats från läromästarens bonader, så t. ex. Bröllopet i Kana, bild 1—2 samt De visa och de fåtuitska jungfrurna, bild 3—4.

Genom den nu nämnde tidigaste bonadsmålaren i knäredstrakten, här kallad "Knäred I", slog bonadsmåleriet som folklig konstyttring rot i denna sydligaste del av Halland. Den utövare av ifrågavarande konstart, som i det följande närmast kommer i blickpunkten, Per Schönhult (1760—1837), stammade visserligen från Knäreds grannsocken, Hishult. Han har emellertid under 1780-talet otvivelaktigt besökt Knäred och där mottagit konstnärliga intryck. Uppenbarligen har han i likhet med Knäred I ambitiöst studerat Nils Lindbergs bonader. Den tidigaste bevarade

Bild 5 c. Rytterbild från omkring 1620 i Molla kyrka, Västergötland, en av de tidigaste kända versionerna av ryttertypen på 1700-talets västsmåländska bonader.

målningen av Schönhult från 1795 är till hela sin komposition en återspeglning av den från S. Unnaryd invandrade bonadsstilen. Även de enskilda figurerna äro i väsentliga drag en upprepning av Lindbergs, bild 5 a—b. Den nämnda bonaden av Schönhult belyser emellertid på samma gång hur han i sitt rent manuella arbetssätt tidigt övergett det genuint folkliga maneret. Den eleganta penselföring, med vilken den rustika förlagan här återgivits, röjer den hantverksmässigt övade handen. Schönhult hade också 1790 inskrivits som lärling hos målaremästaren Nils Otto Zebeck i Lund för att av denne redan året därpå utskrivas såsom gesäll. Två år senare anhöll han om burskap i Ängelholm, där han sedermera såsom mästare kvarbodde till sin död.

Trots sin nya yrkesmässiga och sociala orientering fortsatte emellertid Schönhult att måla bonader och utbildade därvid en för honom karakteristisk komposition med bildinnehållet fördelat på ett antal rektangulära, av dekorativa bårder omramade fält, bild 6. En av honom 1807 daterad bonad är den tidigaste bevarade

Bild 6. Det mest framträdande senare tillskottet till den smäländska stiltradition, som under 1770-talet slog rot i knäredstrakten, var den av Schönhult inspirerade fördelningen av bildinnehållet på flera, av dekorativa bårder inramade rektangulära fält. Ett tidigt exempel härpå utgör denna bonad, troligen från omkring 1810. — Hallands museum, Halmstad.

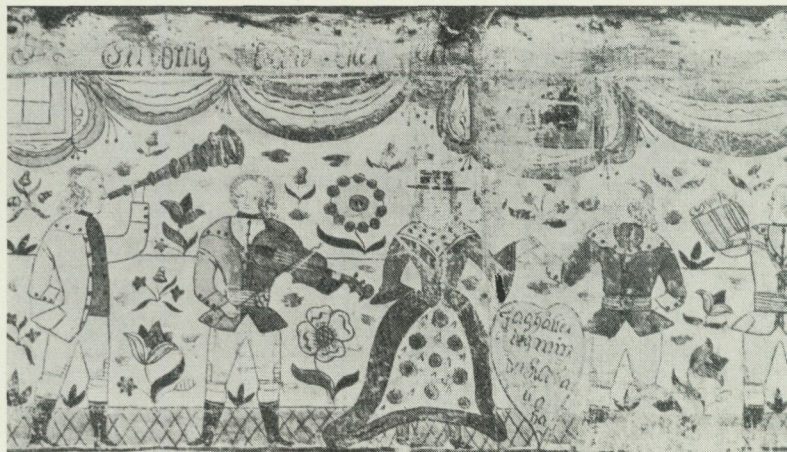

Bild 7. Dansscenen ur Bröllopet i Kana. Utsnitt ur bonad av Knäred I, troligen från omkring 1780. — Kulturen, Lund 8.816.

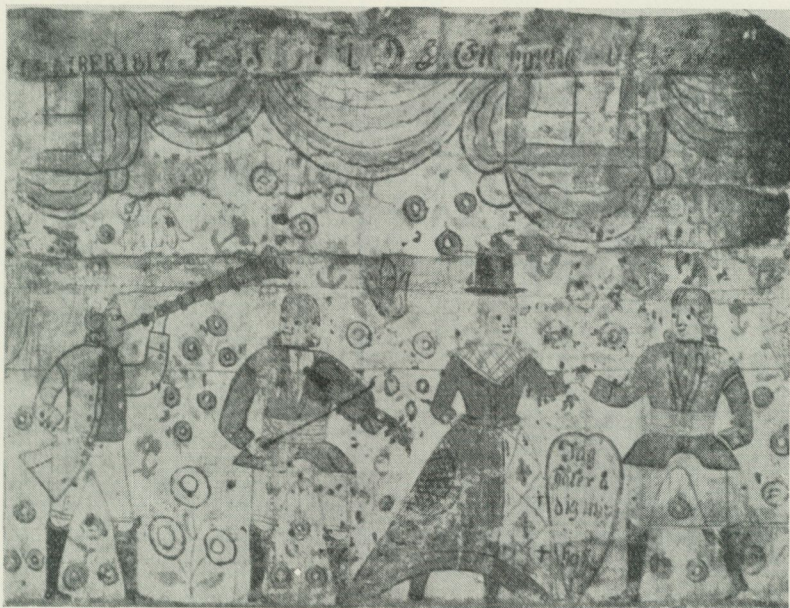

Bild 8. En lärjunge till Knäred I, här identifierad som Johannes Larsson, Dyreborg, Knäreds sn, har på en bonad från 1817 troget återgivit dansscenen på bild 7. N. M. 246.776.

av ifrågavarande typ. Nu inträffade emellertid det märkliga, att denna schönhultska anordning av bildfälten småningom upptogs även av de rustika bonadskonstnärerna i knäredstrakten och därigenom gav upphov till den egentliga s. k. knäredsskolan, bild 13.

Den nya bonadstypen slog emellertid ingalunda genast igenom bland målarna i Knäred, i vart fall icke hos Knäred I:s närmast insocknes efterföljare, helt säkert identisk med åbon och målaren Johannes Larsson (1779—1849) i Dyreborg. Denne, som 1815 dekorerade orgelläktaren i Knäreds kyrka samt var både möbelmålare och bonadsmålare, representerade helt övervägande traditionen från Knäred I. Ett utsnitt ur en bonad av Johannes Larsson från 1817, bild 8, överensstämmer med avseende på dansscenen från Bröllopet i Kana på ett frappant sätt med motsvarande scen på bonaden bild 7 av Knäred I. Ett annat utsnitt ur en bonad

Bild 9. Utsnitt ur bonad från 1795 av Per Schönhult. De processionellt grupperade fåvitska jungfrurna äro ett lån från Nils Lindberg, medan ängeln med svärdet samt omramningen kring den basunblåsande ängeln framträda som egna tillskott av Schönhult. — I privat ägo.

av Johannes Larsson, också från 1817, bild 10, visar några av de visa och de fåvitska jungfrurna. Även om inramningen kring den basunblåsande ängeln tydligen är ett lån från Schönhult, jfr bild 9, representerar framställningen i övrigt den genom Knäred I förmedlade traditionen från Västbo hd.

Först med de bonadsmålare, som efter Johannes Larsson voro verksamma i knäredstrakten, upplevde den egentliga knäredsskolan sitt genombrott som en ny folklig stilbildning. Den uppbars då i första hand av det måleri, som är knutet till målar-namnet "P ENBERG" på en bonad från 1832, bild 11, samt signaturen "S. P. S.", som av flera i samma riktning pekande skäl bör avse åbon Sven Persson (1776—1841) i Brånalt. Detta måleri, helt övervägande från 1830-talet, är genomgående ytterst likartat, även om vissa särskiljande detaljer såsom textningen och teckningen av hästar kunna iakttas (bild 12). Den tämligen komplicerade frågan om "P ENBERG"s identitet kan emellertid ännu ej anses fullt avgjord, då olika alternativ synas tänkbara. Sannolikt torde det dock bli möjligt att genom ytterligare forskningarna finna den definitiva lösningen. F. n. tala starkt vägande skäl för att "P ENBERG" kan vara identisk med husaren vid Skånska husarregementet Per Enberg/Ehn i Vittsjö sn i Skåne. Denne synes vara den enda person i norra Skåne, sydvästra Småland och södra

Bild 10. Utsnitt ur bonad från 1817 av Johannes Larsson. De båda änglarna samt omramningen kring den vänstra av dessa äro lån från Schönhult, jfr bild 9. I övrigt har emellertid det ursprungliga småländska bildmönstret bibehållits. — N. M. 246.775.

Halland, som vid ifrågavarande tid bar det här aktuella namnet. Per Enberg, som var född 1791, vistades under yngre år vid upprepade tillfällen i sydligaste Halland, innan han 1815 tog värvning som husar. Efter avsked från den militära tjänsten 1835 hade han fortfarande sin hemvist i Vittsjö till sin död 1862. Osökt erinrar man sig vid denna identifiering Törnqvists uppgift i Minnen från södra Halland (1893) att figurerna på knäredsbonaderna länge till stor del voro klädda i Hallands bataljons och Skånska husarregementets uniformer. Såsom bild 12 visar förekomma på "P ENBERGS" bonader på ett levande sätt tecknade skånska husarer. — Problemet "P ENBERG" kompliceras emellertid av att under 1830-talet på västkusten även förekommer en ännu otillräckligt känd kringvandrande målaregesäll Petter E. Enberg.

Till denna grupp av bonadsmålare hör slutligen också den siste utövaren av förevarande konst i Knäred, Anders Svensson i Ön (1796—1876) (bild 13).

Med de nu berörda målarna torde alla i det bevarade materialet framträdande egentliga bonadskonstnärer i knäredstrakten vara redovisade. Det bör dock framhållas, att vid sidan av dessa målares produktion ytterligare ett par bonader av knäredstyp

Bild 11. Bonad från 1832 signerad P ENBERG. På denna bonad från Knäreds sn fäster man sig särskilt vid ryttarna och deras originella klädsel, kanske mest de höga hattarna. Iögonenfallande är också den eleganta teckningen av hästarna. — Malmö museum 3.511.

finnas i behåll, vilka representera enstaka försök av en eller annan folklig konstnär att slå sig på bonadsmåleri. Denna omständighet i förening med det förhållandet, att nämnda fristående bonader äro tämligen enkelt utförda, synes ge skäl för att icke räkna deras upphovsmän till de verkliga bonadskonstnärerna. De komma därför ej heller att här vidare beröras.

En annan intressant sida av måleriet i knäredstrakten är emellertid interiör- och möbelmåleriet. Såsom förut antytts synes

Bild 12. Utsnitt ur bonad av P ENBERG med en illusorisk grupp av tre "skånska husarer". Man lägger bl. a. märke till de gracila, elegant tecknade hästarna. — Hallands museum, Halmstad.

detta väsentligen ha anknutit till en äldre lokal sydhalländsk tradition. Av allt att döma har denna dekorativa konstart redan under 1700-talet varit representerad av talrika målare i de sydligaste hallandssocknarna. Namnen på flertalet av dessa folkliga konstnärer ha säkerligen för alltid fallit i glömska, men några ha dock bevarats. I Veinge, grannsocken i norr till Knäred, var sålunda målaren Johannes Helander bosatt från omkring 1776 och ett stycke in på 1780-talet. Under senare delen av 1700-talet bodde även i samma socken möbelmålarna Esbjörn Erlandsson (1757—1839) i Göstorp och Esbjörn Persson (1760—1836) i Bøl-

Bild 13. Bonad av Anders Svensson i Ön, som av alla bonadskonstnärer i knäredstrakten mest konsekvent fullföljde det av Schönhult introducerade bildschemat med de olika scenerna inpassade i rektangulära fält. — N. M. 185.981.

arp. Också den senares son Pål Esbjörnsson (1799—1878) i Bölarp var en verksam möbelmålare.¹

Ett motsvarande livaktigt måleri, främst bevarat på kistor och skåp har också förekommit inom Knäreds socken. En sannolikt ej obetydlig målare var här Jöns Persson Grönberg, som, född omkring 1690, sedan början av 1730-talet var bosatt i Knäred, först i Lavered, därefter i Kåphult och slutligen i Körsveka, där han bodde till sin död 1761. Vad och hur Grönberg målat är oklart, möjligen kan han sättas i samband med vissa väggmålningar, som för några år sedan påträffades i Ekebränna i Våxtorps socken, bild 14. Av stort intresse i föreliggande sammanhang äro också de målningar av äldre typ, som i Bollalt utförts direkt på timmerväggen och som reproducerats av intendent Harald Nilsson i hans värdefulla uppsats om bostadsskicket i knäredstrakten.²

I den mån fastare konturer börjat framträda kring de enskilda målarpersonligheterna i Knäred, har man emellertid kunnat göra

¹ V. M. A. T. (Varbergs museums arkiv för traditionsforskning) 515, 516, 522.

² Nilsson, Harald, Bostadsskick i Knäredstrakten (Kulturen 1936).

Bild 14. Del av målad interiör från Ekebränna, Våxtorps sn. Mitten av 1700-talet. — Hallands museum, Halmstad.

iakttagelsen, att sedan slutet av 1700-talet möbelmåleriet i Knäred till stor del uppburits av bonadsmålarna. Huru i detta hänseende förhållit sig med Knäred I har visserligen ej kunnat beläggas. Hans närmaste efterföljare, ovan identifierad som Johannes Larsson i Dyreborg, har emellertid också varit möbelmålare. En illustration härtill utgör kistan, bild 15, från 1806. Denna bär initialerna LJD och har tillhört Lovisa Johansdotter (1794—1862) från Dyreborg. Hennes fader Johan Johansson var granne till Johannes Larsson, och man kan säkerligen utgå från att målningen på kistan är av dennes hand. Flera detaljer av decorationen på insidan av locket torde emellertid knyta samman denna kista med de bonader som attribuerats till Johannes Larsson och ge därigenom belägg på identiteten på denne både för målning i kyrkan och för bonads- och möbelmåleri anlitade konstnär.

En något yngre målare var Nils Erlandsson (1799—1870), född i Kyrkhult men sedermera bosatt i Tygared. Bild 16 visar en

Bild 15. Locket i kista från Dyreborg, Knäreds sn, daterad 1806 och säkerligen målad av Johannes Larsson i samma by. Dekoren och textningen visa påtagliga överensstämmelser med motvarande detaljer på de bonader som här attribuerats till denne målare. — I privat ägo.

kista, som "Nisse i Tygared" målat för egen räkning, och som sålunda bär initialerna NES. Flera sagesmän ha på sin tid uppgett, att Erlandsson skulle ha varit en mycket flitig bonadsmålare. Man har till och med velat utpeka av honom utförda bonader. Förf. har av denna anledning tidigare attribuerat en viss serie av bonader av s. k. Sunnerbo-typ till ifrågavarande knäredsmålare.³ Senare mera kritiska undersökningar ha emellertid visat, att denna bonadsserie utan tvivel kan tillskrivas Gudmund Nilsson, "Målare-Gumme" (1809—1897), Ljunghult, Vrå sn. Denne, som tillhörde den kända bonadsmålaresläkten i Sunnerbo härad, var son till Nils Persson i Hyhult och broder till Sven Nilsson, "Sven i Betlehem", båda mycket produktiva bonadskonstnärer från nämnda socken. Nils Erlandsson däremot har säkerligen icke målat bonader i nämnvärd utsträckning, i vart fall kan ingen nu känd grupp av bonader hänföras till honom. Han har emellertid otvivelaktigt varit en av sin tids mest kända möbelmålare i Knäred och flera av honom dekorerade saker torde finnas be-

³ Strömbom, Nils, Om julbonader och bonadsmålare i Halland (Halland. En bok om hembygden utg. av Hallands nation i Lund, s. 320). Lund 1938.

Bild 16. Målning på insidan av locket i kista som tillhört Nils Erlandsson i Tygared och dekorerats av honom själv. Överst på den runda inramningen kring texten förekommer en dekorativ rosett, som återkommer även på kistan, bild 19, av Johannes Persson och som tillsammans med andra detaljer förräder att båda de förevarande målarna kunna betraktas som lärjungar till Johannes Larsson.

varade. Han har åtminstone vid ett tillfälle varit anförtrord målningsarbete i Knäreds kyrka.

Två andra möbelmålare i Knäred ha dock samtidigt varit bonadsmålare och tillhöra sålunda den ovan redovisade kretsen av sådana. Både Sven Persson och Anders Svensson ha helt säkert målat såväl kistor som skåp. En äldre sagesman i Knäred kunde omtala att "Målare-Sven bodde i Knäred. På Liarna målade han ett hörnskap 1840 och det finns i Snorslida".⁴ Detta skåp, bild 17, som bär de delvis nötta initialerna PIS PAD bör ha tillhört Per Johansson och Pernilla Assarsdotter i Snorslida och torde alltid ha bevarats på samma gård. De i stort sett upprättstående, kraftigt tecknade bokstäverna och siffrorna erinra påtagligt om textningen på flera av Sven Perssons bonader. Den omständigheten, att Snorslida är närmaste grannby norrut till Brånalt, synes ytterligare tala för att ifrågavarande skåp dekorerats av nämnde målare.

⁴ V. M. A. T. 315, 522.

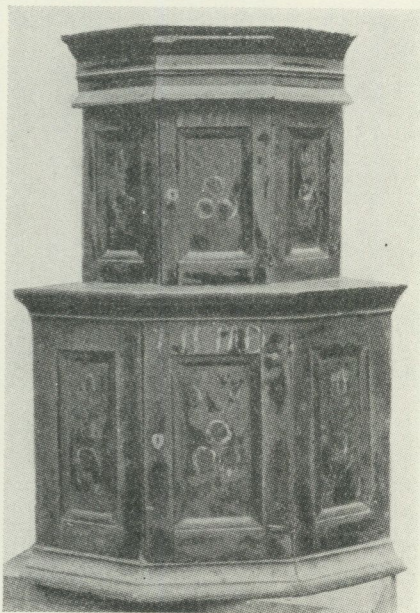

Bild 17. Skåp från Snorslida, Knäreds sn, målat av Sven Persson 1840. — I privat ägo.

Anders Svenssons verksamhet som möbelmålare förefaller att, troligen på grund av hans betydande produktivitet såsom bonadskonstnär, ha varit tämligen begränsad. Den muntliga traditionen om hans möbelmåleri är nämligen påfallande svag. Enligt en uppgift från Veinge skulle han emellertid en gång ha målat en kista i denna socken. Troligen skulle också vid en grundligare undersökning ett antal kistor eller skåp kunna uppspåras, vars bemålning härleder sig från Anders i Ön. På denna punkt kan också tilläggas att även hans broder, Erland Svensson i viss utsträckning torde ha dekorerat möbler.

En genuin möbelmålare, som ej minst på grund av det mindre tidsavståndet framträder som en levande historisk personlighet är emellertid åbon Johannes Persson i $\frac{1}{4}$ mtl Knäred nr 3. Persson, som torde ha varit den siste mera betydande utövaren av möbelmåleriet i sin hemsocken, föddes i nämnda gård 1815. Hans föräldrar hade innehaft gården före honom och socialt sett tillhörde

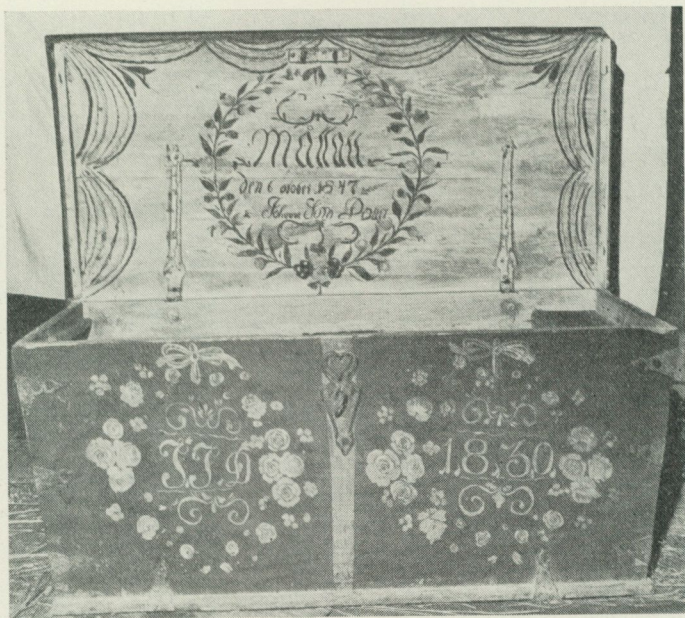
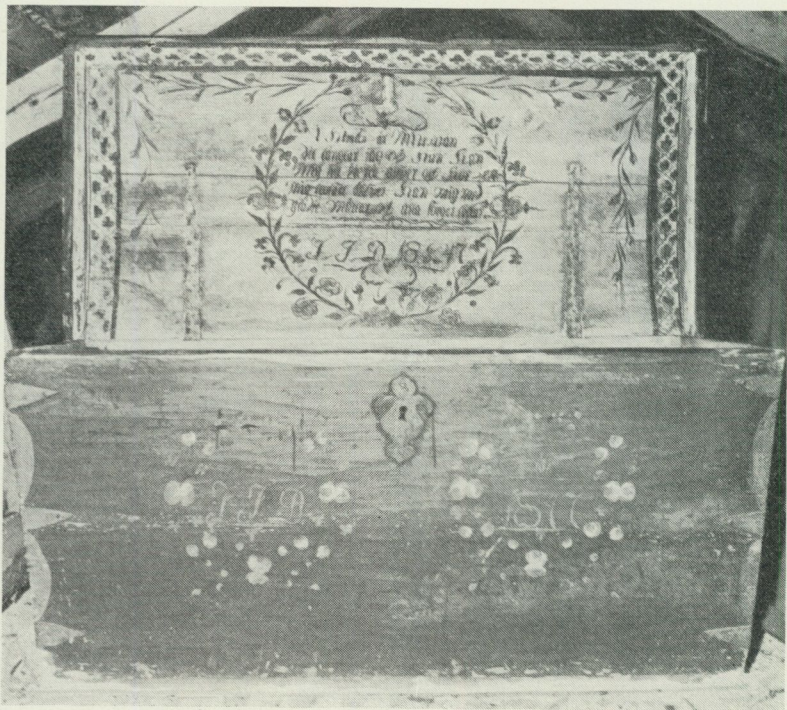

Bild 18. Kista, på framsidan målad av Johannes Persson 1830 och i locket dekorerad av samme målare 1847. På framsidan märkas upptill samma rosetter som på kistan, bild 16. — I privat ägo.

sålunda Johannes Persson bondeskiktet. Ett närmare studium av de kistor, han målat (bild 18 och 19) visar, att han såsom möbeldekoratör huvudsakligen torde ha varit lärjunge till Johannes Larsson i Dyreborg. Han hade också nära personliga anknytningar till denna by, då hans hustru, Johanna Jönsdotter, med vilken han ingick äktenskap 1848 var dotter till åbon Jöns Bengtsson i Dyreborg.

Johannes Persson har redan tidigare uppmärksamats av forskningen av den anledning, att Nordiska museet sedan länge äger en färgreceptbok från 1837 av hans hand. Denna utgöres av ett häfte om sexton sidor och upptages till större delen av en redovisning av en mängd olika färgblandningar. I slutet av boken återfinner man dessutom en del texter lämpliga att i olika fall anbringas på de målade möblerna. Detta häfte är emellertid icke

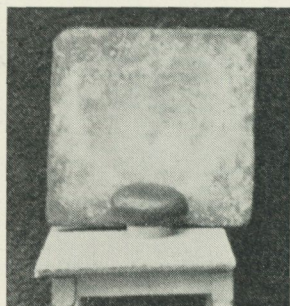

Bill 19. Kista målad av Johannes Persson 1847. Den målade bården längs kanterna på locket är en typisk upprepning av den av Schönhult komponerade bård som förekommer redan på dennes bonad från 1795, fig. 5 b. Denna detalj i kistlocket har sålunda uppenbarligen lånats över från bonaderna till denna målade kista. — I privat ägo.

det enda inventariet i Johannes Perssons verkstad, som finns bevarat. Även hans s. k. färgsten (bild 20) på vilken han "malde" sina färger är fortfarande i släktens ägo. Detsamma är också fallet med vissa skriftliga handlingar såsom brev, köpekontrakt, Johannes Perssons testamente m. m., vilka också giva en vidgad belysning åt vår målare. Då de i föreliggande sammanhang äro av mindre vikt, ha de här icke reproducerats.

En annan sida av Johannes Perssons verksamhet erbjuder emellertid större intresse. Han var nämligen icke endast hemmans-

Bild 20. Johannes Perssons färgsten, på vilken han "malde" sina färger. — I privat ägo.

brukare och målare utan drev i Knäred även en handelsbod, som torde ha betjänat hela socknen. Ett minne från denna lanthandel är Johannes Perssons kassabok påbörjad år 1865, en av allt att döma tämligen unik sak från de tidiga handelsbodarna i svenska landssocknar (bild 21). Vid anteckningar om sålda varor förekomma även uppgifter om den by, i vilken köparen hörde hemma. Det är på detta sätt man får en tydlig uppfattning om omfånget av Johannes Perssons rörelse. Den här återgivna sidan av kassaboken visar bl. a. att Persson bland sina kunder räknade den tidigare berörde möbelmålaren Nils Erlandsson i Tygared. En ännu levande hågkomst av utseendet av den gamla numera rivna manbyggnaden på Johannes Perssons gård förmåler, att, medan handelsboden var inrymd i en hörnlokal i byggnaden, målarverkstaden var förlagd till vinden ovanför handelsboden. Johannes hade här ett otal färgpytsar, penslar och andra målargrejer.

För att i denna knapphändiga framställning ge ytterligare några drag av Johannes Persson, kan nämnas, att han även en längre tid var kyrkvård i Knäred. Lyckliga omständigheter ha också givit oss möjlighet att genom bevarade fotografier till utseendet lära känna såväl Johannes som hans maka Johanna Jönsdotter. De här återgivna porträtten, bild 22, troligen tagna omkring 1875, utgöra säkerligen de enda bilder av dem, som finnas bevarade. Med sin sobra klädsel ger särskilt Johannes själv ett intryck av att mot slutet av sin levnad icke uteslutande vara

Klappa bygget Johannes ~~2~~ 1/2 fesk 34 S
 Björkåred Carl för Ljyr 36 S
 Dyrberg Lars & Ltt hör 3 34 S
 Mylstan Erlan & Ltt hör 38 fesk sprit 4 21
 Knäred Joh: Jönsson 5 1/2 fesk 1 Pef
 Knäred Anders Petter Jönsson 2 1/2
 Björkåred Johannes Nelson Trälhushäraden
 100. 4 tonsprick 100. 3 dit 100 sprick 7.00 Läs/nn
 2 1/2 fesk 1 1/2 kaffe Sakon Begurijn Ljyr 3/4 Ranna Toran
 Ltt 12 1/2 Gontan 1 kff för ^{anförslin för 15 Ranna Toran} Ltt Lannmans - 5 36
 Vid Björkåred Pål Mangnussen 3 1/2 fesk 2 1/2
 1866 Ljyr Knäred Erlan för & Ljyr äster 2 1/2
 1 Röstalt Carl Bengtson, äster jnr 2 1/2
 Knäred Carl Lannson 100 sprick bet för 1 1/2
 Wästström Johannes Lannson & Ltt Toran betalt 1 1/2
 Ljyr Jön Jön Ljyr Jön 15 fesk 1 1/2
 3/4 Mylstan Johannes Jakobson Skyle 1 1/2 X 3
 1/2 Jönssonhult Petr Johansson Tran 2 1/2 1/2 jnr 14 S
 1/2 Uolared Sven Bengtson 100 fesk bet 1 1/2
 1/2 Björkåred Lann Panna Tran 1 1/2
 1/2 Pärt Johannesson för äster 1 1/2
 Wästström Johannes Lannson & Ltt Toran 1 1/2
 Vid Björkåred Pål Mangnussen för äster 1 1/2
 1/2 Björkåred Lann Panna Tran 1 1/2

Bild 21. Sida ur kassabok, påbörjad 1865, från Johannes Perssons
 lanthandel i Knäreds by. — I privat ägo.

Bild 22. Johannes Persson (1815—1889), Knäred nr 3, och hans hustru, Johanna Jönsdotter (1824—1915). Foto från omkring 1875.

förankrad i bondemiljön utan att i socialt hänseende även ha varit påverkad av den ställning, han intog som hantverkare, handlande och kyrkvård med ett umgänge, som veterligen var utsträckt både till prästfamiljerna och andra mera framträdande kretsar i hemtrakten. Om Johannes Perssons sociala ambitioner vittnar även, att en av hans söner, Carl J. Johanson, gick den lärda vägen och efter att ha varit komminister i Tönnersjö blev kyrkoherde i Skattkärr i södra Västergötland.

Icke minst genom de uppgifter, som äro kända om Johannes Persson, får den serie av målare, som här i korthet presenterats, ett intresse som sträcker sig utöver det rent lokalbetingade. Måleriet i knäredstrakten ger nämligen en antydning om, att den dekorativa hantverkskonsten på landsbygden, häri även inräknat åtskilligt av det kyrkliga måleriet, till stor del uppbars just av

alla dessa målare, som samtidigt brukade egna gårdar och vid sidan härav även ägnade sig åt konstnärlig verksamhet. Detta var hos oss en hittills otillräckligt beaktad nationell konstnärstyp, som under 1500- till 1800-talen uppburit en väsentlig del av vårt inhemska dekorativa måleri.